

**SIIRTYMÄTILASSA - AUTOETNOGRAFINEN TUTKIMUS
KIRJOITTAJAN MATKASTA PROOSAN PARIIN**

Sari Kuusela
Kandidaatintutkielma
Kirjoittaminen
Jyväskylän yliopiston avoin
yliopisto
Kevätlukukausi 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON AVOIN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto
Tekijä Sari Kuusela	
Työn nimi SIIRTYMÄTILASSA – AUTOETNOGRAFINEN TUTKIMUS KIRJOITTAJAN MATKASTA PROOSAN PARIIN	
Oppiaine Kirjoittaminen	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Toukokuu 2019	Sivumäärä 22
Tiivistelmä <p>Tutkimuksessa tarkastellaan siirtymätilaa kahden eri kirjoittamisen lajin välillä. Lähtökohtana on proosaprojektini ja kokemukseni tietokirjojen kirjoittamisesta. Taustalla on havainto siitä, että vaikka kirjoittaminen tuntuu motivoivalta, on joskus vaikea päästä alkuun. Tietoinen siirtymätila saattaa olla tässä hyödyksi.</p> <p>Tutkin autoetnografian keinoin omaa kokemustani siitä, mitä kahden kirjoittamisen lajin välisessä siirtymätilassa tapahtuu. Aineistona on tutkimusprosessin ajan pitämäni työpäiväkirja, jota analysoin temaattisella sisällönanalyysillä. Tutkimus tuo keskusteluun yhden näkökulman siitä, missä mieli askaroi siirtymätilan aikana ja mikä helpottaa lajin muutosta ja kirjoittamisen tilaan pääsemistä.</p> <p>Tutkimuksen teoreettinen tausta on liminaalisuudessa. Uuden ja vanhan välissä on vaihe, siirtymätila, jota voi kuvata liminaalitulana, siirtymisenä johonkin toiseen. Siirtymätilan lisäksi olen kuvannut työpäiväkirjan merkitystä, havaintojen tekemistä ja työpäiväkirjan kautta välittyvää mielen näyttämöä.</p> <p>Tutkimuskysymykseni on, mitä tapahtuu, kun pyrkii tietoisesti siirtymään tietokirjoittamisesta proosan kirjoittamiseen. Tutkimuksen tulokset kertovat, että siirtymätila ei ole yksi yhtenäinen prosessi, vaan koostuu eri vaiheista, joissa on oma fokuksensa ja tekemisen painopisteensä. Siirtymätilassa huomio on kirjoittamisessa toimintana; siinä, miten ja mistä kirjoittaa ja miten se vaikuttaa kirjoittajaidentiteettiin. Siirtymätilan aikana voi myös syntyä uusia tapoja ja oivalluksiksi kirkastuneita neuvoja itselle.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista voi tehdä johtopäätöksen, että tavoitteen asettaminen ja tietoinen siirtymätila tukevat muutosta. Myös siirtymätilan aikaisista rituaalinomaisia piirteitä sisältävistä tavoista on hyötyä muutokselle. Ne voivat synnyttää paitsi uuden tilan ja tavan toimia myös tukea uudenlaisen kirjoittajaidentiteetin rakentumista.</p>	
Asiasanat Kirjoittaminen, liminaalitulo, siirtymätila, autoetnografia, työpäiväkirja, kirjoittajaidentiteetti, luova prosessi, lajin muutos	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	LUOVA PROSESSI JA SIIRTYMÄTILA LIMINAALITILANA.....	2
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	4
3.1	Kokemuksen tutkimus ja autoetnografia.....	5
3.2	Työpäiväkirja aineistona ja sen analyysi	7
4	TYÖPÄIVÄKIRJANI KERTOMAA	8
4.1	Siirtymätilassa muistiinmerkittyä.....	9
4.2	Siirtymätilan vaiheet ja uudet tavat.....	12
4.3	Työpäiväkirja tarinana ja oivallukset	14
4.4	Tulosten äärellä.....	15
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	19
	Lähteet.....	21

1 JOHDANTO

Mitä tarvitaan, että johonkin kirjoittamisen lajiin tottunut siirtyy kokonaan toisen lajin piiriin? Olen kirjoittanut pitkään tietokirjoja ja lähes yhtä pitkään opiskellut luovaa kirjoittamista. Kiinnostukseni on ollut siirtyä kaunokirjallisuuden puolelle, mutta käytäntö on osoittanut, että vaikka tietokirjojen kirjoittaminen sujuu, ei se välttämättä tarkoita sitä, että luonteeltaan erilaisen tekstin kirjoittaminen olisi vaivatonta tai että uudenlaiseen kirjoittamiseen olisi edes helppo ryhtyä.

Suurin osa kirjoittajista tunnistaa tilanteen, jossa kirjoittaminen tuntuu motivoivalta, mutta siitä huolimatta alkuun on vaikea päästä. Mielessä saattaa olla mistä kirjoittaa ja miten kirjoittaa, mutta tietokone pysyy kiinni ja muistikirjan sivut jäävät aikomuksista huolimatta tyhjiksi. Pitäisi päästä kiinni kirjoittamisen tilaan, mutta mieli ohjaa kaikenlaisten tekosyytekemisten piiriin. Siirtyminen haahuilusta kirjoittamiseen vaatii usein välivaihetta, tietoista siirtymätilaa, joka johtaa kirjoittamisen alkamiseen.

Tutkimukseni tavoitteena on kuvata *siirtymätilaa kahden eri kirjoittamisen lajin välillä*. Mitä tapahtuu, kun pyrkiä tietoisesti siirtymään tietokirjoittamisesta proosan kirjoittamiseen? Tutkin omaa kokemustani siitä, mitä tässä välivaiheessa tapahtuu. Lähtökohtana on oma proosaprojektini, ja taustalla neljän kirjan kirjoittamisen myötä syntynyt tapani kirjoittaa tietokirjoja.

Tunnistan tietokirjoittamisessani Eeva Haapaniemen ja Merja Kuuselan (1989, 92–93, 35–36) mainitseman vaiheittain etenevän, kontrolloidun toimintatavan, jossa kirjoittamiselle asetetaan selkeitä ja harkittuja lähitavoitteita ja teksti kirjoitetaan läpi useaan kertaan, mutta samalla työskentelytapaa leimaa ripeys. Valmisteluvaiheessa kerään aineistoa ja jäsennän sitä, raakakirjoitusvaiheessa työstän aineistoa kokonaisuudeksi ja viimeistelyvaiheessa muokkaan lopullisen käsikirjoituksen.

Muodostamani kuva kaunokirjallisen tekstin kirjoittamisesta poikkeaa tietokirjoittamisen jopa hyvin suoraviivaiseksi muodostuvasta prosessistani. Monet proosan kirjoittajat kuvaavat kirjoittamista sisäisenä pakkona ja luovana prosessina, jonka lopputulos voi olla jotain ihan muuta kuin mitä työhön ryhdyttäessä suunnitteli (esim. Tukiainen & Keltanen

2018, Turunen 2012, Haavikko 2000). Kirjailijoiden kuvaamat tavat ja motivaatio kirjoittaa proosaa tuntuvat poikkeavan omasta tietokirjoittamisen prosessistani. Kyse ei kuitenkaan ole ollut vain tavastani hahmottaa prosessit erilaisiksi, sillä yritykseni kirjoittaa itselleni tutun mallin mukaan eri genreä eivät ole tuottaneet haluttua tulosta. Siksi tietoinen, kontrolloitu tietokirjoittamisen prosessini saa miettimään, miten sen pohjalta voisi syntyä Claes Anderssonin kuvaama ”elämänmuoto ja välttämättömyys, eräänlainen ilontäyteinen sisäinen pakko” (Turunen 2012, 24), joka kuvitelmieni mukaan olisi yksi proosan kirjoittamisen lähtökohta.

Siirtymätilaa tutkin *autoetnografian*, henkilökohtaisen kokemuksen kuvaamisen ja analysoinnin kautta. Aineistona on tutkimusprosessin ajan pitämäni työpäiväkirja. Tutkimus asettuu osaksi perinnettä, jossa kirjoittaja tutkii omaa kirjoitusprosessiaan. Aihe on tutkimisen arvoinen, sillä kirjoittajat ovat usein siirtymätilassa kahden tai useamman projektin välillä tai hakevat uudenlaista ilmaisun tapaa tai toista genreä.

Luova kirjoittaminen ei noudata valmiita kaavoja. Kuten Jaana Houessou (2010, 53) toteaa, taiteellinen työ ei ole arkipäiväistä rutiinia vaan edellyttää itsensä tiedostamista, maailman kyseenalaistamista ja alttiutta uudelle. Siksi oman toiminnan tietoinen havainnointi voi olla hyödyksi luovuudelle. Siihen työpäiväkirja ja tutkimusprosessi ovat yksi keino. Autoetnografisessa kirjoittamisen tutkimuksessa kirjoittaja voi tuoda yhden esimerkin kautta esille jotain yhteisestä kokemuksesta kirjoittamisesta luovana prosessina.

2 LUOVA PROSESSI JA SIIRTYMÄTILA LIMINAALITILANA

Mitä tarvitaan siihen, että saa itsensä toimimaan toisin kuin ennen? Riittääkö kurinalaisuus ja tahdonvoima, kuten monet elämänmuutokseen ohjaavat opukset painottavat? Vai pitäisikö ensin löytää sisäinen motivaatio, joka sen jälkeen lähes automaattisesti johtaa myös lisääntyneeseen itseohjautuvuuteen, jota esimerkiksi Frank Martela ja Karoliina Jarenko (2018, 2014) ovat tutkineet?

Itsekurista ja syvästä kiinnostuksesta on usein hyötyä, mutta tarvitaan muutakin. Kirjoittamisessa on kyse luovasta prosessista. Sitä voi tutkia sekä yksilön omana toimintana että luovan työn vastaanottavan yhteisön arviointina (Sawyer 2012, 7). Yksilöllinen

lähestymistapa painottaa luovan työn tekijän ominaisuuksia, ajattelua, havainnointia, oppimista ja muistia (emt. 7), sosiokulttuurinen lähestymistapa taas yhteisön luovia rakenteita, prosesseja ja kulttuuria (emt. 9). Yksilö on aina osa jotain yhteisöä, todellista tai viiteryhmää. Yksilö ja yhteisö kietoutuvat toisiinsa myös siten, että yhteisö vastaanottajan roolissa myös vahvistaa tai kiistää yksilön työn luovuuden. Luova työ saa siis merkityksensä yhteisön tunnustuksesta. Päivi Kosonen (2014, 108) tiivistää, että kaikki kirjoittaminen perustuu luovan merkityksellistämisen prosessiin. Parhaimmillaan merkityksellisyys on sekä luovan työn tekijän että työn vastaanottavan yhteisön kokemus.

Sawyer (2012) toteaa luovalle kirjoittamiselle olevan tyypillistä (toisin kuin arkisessa puheessa usein oletetaan) se, että se on tietoisista, kovaa ja myös sosiaalista työtä. Teksti ei siis synny itseksensä, ei kehity valmiiksi alitajunnassa eikä siirry paperille vain eristäytymisen tuloksena. (Sawyer 2012, 321–323.) Olennaista on pystyä välittämään omat näkemykset ja ajatukset (Houessou 2010, 53). Ja ennen kuin luova työ alkaa, ollaan matkalla siihen. Uuden ja vanhan välissä on vaihe, joka vahvistaa uuteen siirtymisen tai saa palaamaan vanhan pariin. Tätä välitilaa voi kuvata *liminaalitulana*, siirtymisenä johonkin toiseen. Sawyeria ja Houessouta mukailen tutkin siis luovan kirjoittamisen tietoisia tekoja tiedostetun siirtymätilan aikana, osana kirjoittajien yhteisöä.

Termi 'liminaalisuus' on johdettu latinan sanasta *limen* (kynnys). Se kuvaa tilaa, jossa ei enää olla vanhassa mutta ei vielä uudessakaan, vaan niiden välissä. Liminaalisuutta (liminal state, liminality) on kuvattu alun perin Victor Turnerin (1969) kulttuuriantropologisissa tutkimuksissa ja heimojen siirtymäriiteissä. Liminaalitulana merkitys on siinä, että vaikka vaihe olisi vain hetkellinen, se saa aikaan subjektissa muutoksen. Joskus muutokseen tarvitaan kuitenkin kriisi. Turner (1969) toteaa, että hetkelliseen kaaokseen antautuminen on joskus ainoa mahdollistaja uuden syntymiselle. Kirjoittamisen yhteydessä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi kirjoittajan ajattelun ja kirjallisen ilmaisun muuttumista kriisiin tai kaoottiseksi koetun siirtymätilan kautta.

Liminaalitulana tutkimuksissa on selvitetty muun muassa siirtymätilan merkitystä (Kontinen-Houni-Karsten & Toivanen 2013), rituaalien vaikutusta (Rantala 2012) ja identiteetin kehittymistä siirtymätilan aikana (Plump & Geist-Martin 2016). Liminaalitulana käsite on

hyödyllinen kirjoittamisenkin kannalta. Käytän siitä tässä tutkimuksessa ilmaisua *siirtymätila*, joka kuvaa hyvin siirtymistä yhdestä vaiheesta toiseen.

Siirtymätilaan voi kuulua erilaisia rituaaleja. Rituaalit irrottavat Jussi Rantalan (2012, 122) mukaan vallitsevista rooleista ja sidoksista ja siten auttavat siirtymistä uuteen. Voisikin ajatella, että sama merkitys on tavoilla ja rutiineilla, jotka johdattavat kirjoittamisen tilaan tai toisenlaisen genren pariin. Onnistuminen kirjoittajana vaikuttaa aina myös identiteettiin, joten siirtymätilan onnistumisella on merkitystä.

Kirjoittamisen siirtymätilat voivat olla sekä erilaisia mielentiloja (kirjoittajan psykologisia tiloja) että erilaisia toimintatapoja, jotka mahdollistavat kirjallisen ilmaisun. Emilia Karjula (2015, 138) on käyttänyt siirtymätilan kuvauksessa käsitettä subjunktiivinen tila, jolla hän viittaa arjesta erottuvaan tilaan, jossa fyysinen ja mentaalinen, koettu ja tunnettu kietoutuvat yhteen kirjoittajaryhmän toiminnassa. Karjula (2016, 10) viittaa subjunktiivisella tilalla luovan kirjoittajaryhmän työskentelyvaiheeseen, jossa rituaalien avulla siirrytään arkimaailmasta luovan kirjoittamisen tilaan yhden työskentelyjakson aikana. Karjulan (2015, 140) tutkimuksessa subjunktiivinen tila auttaa selvittämään, millaisilla tavoilla kirjoittaminen näyttäytyy erilaisena kuin arki. Oman tutkimukseni keskiössä ovat sen sijaan yksilö ja siirtyminen useamman kuukauden aikana erilaisen kirjoittamisen maailmaan.

Tutkimukseni taustalla on ajatus, että tietoinen siirtymätila helpottaa toisenlaiseen kirjoittamisen lajiin siirtymistä. Se on mahdollisuus murtaa vanhoja ajattelumalleja ja totuttuja tapoja. Vaihe ei todennäköisesti ole selkeä ja jäsentynyt, vaan pikemminkin epävarma ja takkuileva. Aineistona olevan työpäiväkirjan sisällönanalyysin kautta on tarkoitus päästä kiinni siihen, mitä siirtymätilassa todellisuudessa tapahtuu.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata, mitä kahden kirjoittamisen lajin välisessä siirtymätilassa tapahtuu. Tutkimuksen kohteena ovat työpäiväkirjaani kirjatut havainnot ja huomiot. Keskeinen tutkimuskysymys on, *mitä tapahtuu, kun pyrkii tietoisesti siirtymään tietokirjoittamisesta proosan kirjoittamiseen?*

Tutkimukseni menetelminä ovat autoetnografia ja temaattinen sisällönanalyysi. Aineistona on työpäiväkirjani ajalta 27.10.2018 – 12.2.2019. Tutkin siis omaa kokemustani siitä, mihin kiinnitän huomiota kahden kirjoittamisen lajin välisessä siirtymätilassa. Lähtökohtana on tilanne, jossa kirjoittaminen on osa päivittäistä työtä, eikä sille siten tarvitse raivata erikseen tilaa. Sen sijaan huomio on siinä, mitä keinoja käytän ymmärtääkseni proosan kirjoittamisen ydintä ja innostaakseni itseäni sen kirjoittamiseen.

3.1 Kokemuksen tutkimus ja autoetnografia

Autoetnografisessa tutkimuksessa on kyse *kokemuksen* tutkimuksesta. Kokemukset muodostuvat merkityksistä, joita tapahtumat ja ilmiöt saavat aikaan ihmisen tajunnassa (Lehtomaa 2006, 166). Kokemukset ovat tunteita, havaintoja, mielikuvia, uskomuksia, ajatuksia ja käsityksiä, joita voidaan tutkia vain, jos tutkittava ilmaisee niitä jollain tavalla (Latomaa 2006, 17). Kokemukset syntyvät ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta, mutta niiden ymmärtäminen vaatii suuntautumista mielen sisäisiin merkityssisältöihin (Latomaa 2006, 21). Kokemusten tutkimisessa tarvitaan siten sekä tapahtumien että niiden merkitysten yhdistämistä.

Kokemuksia voidaan tarkastella eri näkökulmien kautta. Latomaa (2006, 74) kuvaa kiinnostavasti ihmisen mielen ymmärtämistä näyttämöllisen ajattelun kautta. Siinä kokemus käsitteellistetään teatterimetaforan avulla. Tunnettu sosiologi Erving Goffman (1971) on myös käyttänyt teatterianalogiaa kuvatessaan kaikkea yhteiskunnallista toimintaa teatterin näyttämönä, jonka esitykset paljastavat kunkin pyrkimykset, roolit ja niistä syntyvät keskenään erilaiset käsikirjoitukset. Goffman (1971) analysoi ihmisten välistä vuorovaikutusta, Latomaa (2006) mielen tapahtumia kuin ne olisivat tapahtumia teatterin näyttämällä. Mielen maailma tulee näkyväksi kokemusten ilmausten ja toiminnan kautta, tulkintana siitä, mikä mielen näyttämöä hallitsee. Siten myös työpäiväkirja kuvaa osaltaan sen kirjoittajan mielen näyttämöä.

Kokemuksia ei voi tutkia, ellei tutkittava kuvaa niitä jotenkin. Perttula (2006) muistuttaa, että tutkija ei niinkään ole kiinnostunut käytettävistä ilmauksista, vaan kokemuksesta sinänsä. On välttämätöntä, että kokemukseen voi palata tutkimuksessa, joten niiden

tallentaminen on ehto tutkimukselle. (Perttula 2006, 140.) Tässä työpäiväkirja on keskeinen apu.

Koska tulkinnallisuus on keskeistä kokemusten syntyemisessä, on se läsnä myös kokemusten tutkimuksessa. Tulkitsemalla ihminen luo kokemuksilleen eheää ja jäsentynyttä muotoa (Perttula 2006, 142). Kokemus on aina yksilöllinen, joten kokemusten yleistettävyyttä ei voi olla kokemuksen tutkimuksen tavoitteena (Perttula 2006, 154). Sen sijaan esimerkiksi autoetnografian keinoin voi yksilöllinen kokemus herättää lukijassa vastakaikua ja saada samastumaan, ja siten lisätä yhteistä ymmärrystä.

Autoetnografia on omaelämäkerrallinen tutkimuksen tekemisen tapa, jossa tutkijan omat kokemukset ovat tutkimuksen lähtökohta ja sen aineisto (Uotinen 2010, 87). Tutkija on siis oma informantinsa. Autoetnografia on osa etnografista tutkimussuuntausta, jossa kulttuuria ja toimintaa tutkitaan osallistuvan havainnoinnin kautta ja täydennetään kuvaa esimerkiksi haastatteluilla.

Autoetnografisen tutkimuksen aineistona ovat tutkijan henkilökohtaiset tekstit, kuten päiväkirjat, elämäkerrallinen teksti tai tutkijan roolissa tuotetut. Henkilökohtaisia kokemuksia ei kuitenkaan voi erottaa kulttuurista. Autoetnografisen tutkija pyrkiikin löytämään niitä oivalluksen hetkiä, jotka ovat tutkitussa kulttuurissa tärkeitä (Ellis, Adams & Bochner 2011). Koska tutkijan ääni ja sosiaalinen näkökulma vuorottelevat, on autoetnografisessa tutkimuksessa keskeistä tutkijan sisäisen maailman avaaminen (Ellis & Bochner, 2000). Pelkkä kokemuksen kuvaaminen ilman kulttuurista kontekstia, teoreettista ymmärrystä ja tutkijan itseymmärrystä ei ole autoetnografista tutkimusta.

Päivi Rissanen (2015) kuvaa autoetnografisen tutkijan työtä eläytymisen ja etäännyttämisen vuorotteluna. Etäännyttäminen tarkoittaa aineiston analysointia valitun menetelmän pohjalta ja kokemusten vertailemista teoreettiseen keskusteluun ja toisten kokemuksiin. Tutkija palaa tämän jälkeen takaisin kokemuksiinsa eläytymällä niihin uudelleen ja muodostaa niistä uuden käsityksen. (Rissanen 2015, 56.) Siten autoetnografisen tutkimus voi muuttaa kuvaa koetun luonteesta ja merkityksestä.

Vaikka tekstit ja tutkimusraportit ovat keskeisiä tiedon hankkimisen menetelmiä (Richardson 2000, 9), ei se, miten autoetnografisen tutkimusteksti vaikuttaa lukijaansa, ole

itsestään selvää. Lukijan odotuksilla on suuri merkitys. Kuten Eeva Peltonen (2005, 392) tuo esille, lukijan kokemukset autoetnografisesta tekstistä (esimerkiksi innostava, todenmukainen, pitkäväteinen, yksipuolinen) ovat pitkälti sidoksissa siihen, mitä tekstiltä odottaa. Joku toivoo tarkkaa raportointia tapahtumista, toinen rikasta matkakuvausta tutkittavien maailmaan ja kolmas pitää tärkeänä yksittäisiä oivaltavia havaintoja. Kirjoittajalla on oma näkemys tekstin tavoitteesta, lukijalla mahdollisesti toisenlainen, jolloin tavoitteet ja odotukset eivät aina kohtaa.

Koska autoetnografinen tutkimus kertoo todellisista, eleyistä tapahtumista, on lukukokemus usein vaikuttava (Richardson 2000, 11). Pelkkä kokemuksen kuvaus ei kuitenkaan ole riittävä kriteeri autoetnografisen tutkimuksen onnistumiselle. Tärkeää on esimerkiksi kuinka kuvaavaa, aitoa, todenmukaista, täsmällistä ja uskottavaa teksti on (Sparkes 2000, 37). Yhtenä tavoitteena voi myös pitää sitä, että kokemuksen kuvaaminen luo tunnesiteen lukijaan (Andersson 2006, 377). Siten autoetnografinen tutkimus vaatii kirjoittajalta erilaista otetta tekstiin kuin esimerkiksi kvantitatiivisen tutkimuksen raportointi.

3.2 Työpäiväkirja aineistona ja sen analyysi

Tämän tutkimuksen keskeinen aineisto on *työpäiväkirjani* siirtymätilan ajalta. Siirtymätilaksi olen määritellyt noin neljän kuukauden ajanjakson (27.10.2018 – 12.2.2019), jonka aikana olen tietoisesti pyrkinyt proosan kirjoittamiseen pariin. Työpäiväkirjaani voi pitää tavoitteellisena pysähtymisenä omaan kokemukseen, jolloin voi tavoittaa merkityksellisen hetken ja sen sisällön, kuten Jaana Kouri (2017, 5) kuvaa etnografisen tutkimuksen ideaa.

Mikä rooli työpäiväkirjalla on luovassa prosessissa? Työpäiväkirja toimii sekä ideoinnin että muistamisen välineenä. Se tukee luovaa prosessia ohjaamalla havaitsemista ja toimimalla materiaalin keruupaikkana (Haapaniemi & Kuusela 1989, 16, 55-56), auttamalla muistamaan (Ekström 2011, 188) ja antamalla tilaa ajattelulle ja kuville, sillä visuaalinen ajattelu toimii yhdessä muistin kanssa (Houessou 2010, 29). Muistiinpanoja voi kuvata työvälineeksi, muistin tueksi ja alitajunnan etäispäätteeksi, joka toimii linkkinä havaintojen, mielikuvien, asiatietojen ja ajatusten sekä niitä hyödyntävän proosatekstin välillä

(Haapaniemi & Kuusela 1989, 54). Työpäiväkirja toimiikin paitsi arkistona myös edistää samalla luovaa prosessia.

Työpäiväkirjaa voi luonnehtia paitsi muistikirjaksi myös yhteen näkökulmaan keskittyväksi päiväkirjaksi. Kuten päiväkirja, se sisältää autenttisia mutta kulttuurisesti määrättyjä valintoja, tulkintoja ja sanontoja, jotka kuvastavat omaa aikaansa (Leskelä-Kärki 2006, 73). Työpäiväkirjani on täynnä havaintoja liittyen lukemaani, kuulemaani ja etsimääni sekä niihin tilanteisiin, jotka ovat liittyneet kirjoittamiseen. Merkinnät kertovat yksittäisistä huomioista, mutta niitä yhdistää kirjoittaminen kontekstina. Mielessä on tietenkin ollut paljon muutakin, mutta työpäiväkirjaan on päätyntä vain kirjoittamiseen liittyvä.

Päiväkirjan kautta voi myös ymmärtää mennyttä paremmin. Päivi Kosonen (2014, 103) nostaa esille Antonio Damasion kuvaaman omaelämäkerrallisen muistin (autobiographical memory), vähittäin kasvavan ymmärryksen menneistä tapahtumista ja niihin liittyvistä tunteista, joiden pohjalta kertoo itsestään ja elämästään. Myös kirjoittamisen työpäiväkirjassa omaelämäkerrallinen muisti on näkyvillä, sillä siihen kirjataan kullakin hetkellä kirjoittamisen kannalta tärkeät asiat. Vaikka työpäiväkirja ei ole sama asia kuin omaelämäkerta, korostuu siinä Kososen (2005, 342) näkemys, että omaelämäkertojan pyrkimyksenä on tehdä tapahtumien merkitys ymmärrettäväksi omasta kokemuksesta käsin.

Työpäiväkirjan analysoinnissa hyödynnän temaattista sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä etsitään ja tiivistetään yhtäläisyyksiä ja eroja, etsitään teemoja, luokitellaan niitä ja tutkitaan sanojen ja käsitteiden merkityksiä. Siten tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Lisäksi tutkimuksen tulokset lajitellaan, luokitellaan ja yhdistetään toisiinsa ja sosio-kulttuuriseen ympäristöönsä. Tulosten tulkinta tuo esille tutkittavan aineiston kulttuurisen merkityksen. Teemoittelun lisäksi tapahtumien juoni ja tutkimuksen rakenne kuvaavat tutkijan käsitystä aineiston kuvaamasta maailmasta.

4 TYÖPÄIVÄKIRJANI KERTOMAA

Mikä on työpäiväkirjani analyysin tuoma vastaus tutkimuskysymykseeni? Toisin sanoen *mitä tapahtuu, kun pyrkii tietoisesti siirtymään tietokirjoittamisesta proosan kirjoittamiseen?* Vastaus syntyy analysoimalla työpäiväkirjaan muistiinmerkittyä,

tutkimalla siirtymätilan vaiheita ja sen aikana syntyneitä uusia tapoja sekä jäsentämällä siirtymätilan aikaisia oivalluksia.

Työpäiväkirja kuvaa kirjoittamista siihen liittyvän huomioiden ja tekemisen kautta. Maarit Leskelä-Kärki (2006, 49) kuvaa tutkimuksessaan Krohnin sisarista kirjoittamista ”ennemmin toimintana kuin mystisenä luovana prosessina... tällöin astutaan alueelle, jossa kirjoittaminen ei viittaa pelkästään kaunokirjalliseen, julkaisemiseen painottuvaan kirjoittamiseen.” Näkökulma *kirjoittamiseen toimintana* on tämän tutkimuksen kannalta tärkeä. Toiminta näyttäytyy aineistona olevassa työpäiväkirjassa, johon olen kirjannut pääosin kirjoittamiseen liittyvää toimintaa: mielessä olevia ajatuksia, kirjoista poimittuja havaintoja kirjoittamiseen liittyen, kirjoitusideoita, keskustelun pätkiä, oman kirjoittamisen tavan ja kirjoittajaidentiteetin pohdintaa. Aineistona oleva työpäiväkirja ei siis ole kaunokirjallinen teksti, vaan muistiinmerkittyjä huomioita kirjoittamiseen ja erityisesti genren vaihtamiseen liittyen. Se on kirjoittamista toimintana.

4.1 Siirtymätilassa muistiinmerkittyä

Työpäiväkirjassani on muistiinpanoja tutkimusjakson ajalta 27.10.2018 – 12.2.2019 yhteensä 67 käsin kirjoitettua A5-sivua, keskimäärin 90 sanaa sivulla. Kirjauksia on 40 päivältä (109 päivää, kirjaus siis keskimäärin 2-3 päivän välein). Muistiinpanoissa on myös erikseen kirjoittamishetkellä oivallukseksi nimettyjä seikkoja (14) ja rutiineiksi kuvattuja tapoja (3). Lisäksi olen muistiinpanoissa nimennyt neljä siirtymätilan vaihetta eli hetkiä, jolloin olen kokenut siirtyväni uuteen vaiheeseen.

Olen analysoinut työpäiväkirjani tekstejä sisällöllisen analyysin keinoin. Kirjoitin muistiinpanon ydinsisällön päivämäärineen taulukkoon ja luokittelin muistiinpanot sisältöä kuvaaviin luokkiin. Taulukoitu materiaali sisältää 5,5 sivua (1-riviväli).

Muistiinpanojen sisältöä kuvaavat luokat ovat tutkimuksen ensimmäinen tulos: Kirjoittajan työtavat, Miten kirjoittaa, Mistä kirjoittaa ja Kirjoittajan identiteetti. Pohdintani keskipisteessä on ollut kirjoittaminen toimintana: millä tavoin ja mistä kirjoittaa sekä kirjoittamisen vaikutus kirjoittajaidentiteettiini.

Alla esimerkki aineiston taulukoinnista:

Kuvio 1: Esimerkki analyysitaulukosta

	TYÖPÄIVÄKIRJAN SISÄLTÖ	LUOKITTLU	OIVALLUKSET, VAIHEET, TAVAT
29.11. (18)	HS /Olli Jalonen: Tekee uudenvuoden päivänä suunnitelmaa vuodelle, ja usein se osoittautuu yltiöoptimistiseksi. Tekee muistiinpanoja kiinnostavista aiheista, kirjoittaa niistä tekstinpätkiä talteen. Joskus menee pitkä aika etsiä kirjan äänialaa, pitää kirjoittaa uudelleen ja uudelleen, etsiä sopivaa tyyliä ja puhujaa.	Kirjoittajan työtavat	
3.12. (22)	Miten tapahtumien näyttämöt ja aikajänne rakennetaan?	Miten kirjoittaa	
25.1. (36)	Aiheiden listausta	Mistä kirjoittaa	
29.1. (37)	Ymmärrys proosan luonteesta kasvaa: Fiktio on fiktiota, kertojan äänellä on suuri merkitys.	Miten kirjoittaa	<u>Oivallus 12:</u> kertojan ääni luo tyylin

Suurin osa työpäiväkirjan merkinnöistä liittyy *kirjoittajan työtapoihin*. Niitä koskevia muistiinpanoja on 16 (40%). Ne sisältävät ideoita, milloin ja miten tehdä havaintoja ja muistiinpanoja, millä keinoin päästä luovan kirjoittamisen tilaan ja tehdä siitä tapa, mistä saada virikkeitä, lukijapalautteen roolin merkityksen kirkastamista ja ohjeita itselle mitä huomioida kirjoittamisessa. Kirjoittajien työtapoja kuvaavien muistiinpanojen kautta olen hakenut ideoita omien työtapojeni tueksi. Seuraava lainaus työpäiväkirjasta kertoo tästä:

Huomaan jälleen pohtivani kirjoittamisen tekniikkaa. Se tuli jostain lukemastani: ei tarvitse kirjoittaa juonellista, jatkuvaa tarinaa, voi kirjoittaa pätkiä. Niinhän sanoi myös Stephen King Kirjoittamisesta -kirjassaan: ei juoni, vaan tilanne lähtökohtana. Ja tilanteen kautta syntyy tarina. Tarina voi siis syntyä yhdistelemällä niitä irrallisia pätkiä, joita on kirjoittanut. (Työpäiväkirja 1.11.2018)

Yli kolmasosa muistiinpanosta liittyy siihen, *miten kirjoittaa*. Näitä kirjauksia on 15 (37,5 %), ja ne kuvaavat proosan rakenteita, kertojan merkitystä, henkilöhahmojen ja juonen rakentamista, kirjoittajan ääntä ja kokeilujen merkitystä. Miten-muistiinpanoilla olen pyrkinyt syventämään ymmärrystäni siitä, mistä proosan kirjoittamisessa on kyse.

Alan yhtäkkiä huomata joka puolella lauseita, jotka kertovat jotain olennaista juuri minulle kaunokirjallisesta kirjoittamisesta. Marketta Rentola sanoo sen lyhyesti: "kirjoittaminen on tutkimusta". Kun siihen vielä liittyy ajatuksen

siitä, että kirjoittaminen ei ole valmiin käsikirjoituksen pullauttamista ulos vaan tapa tutkia itseä kiinnostavaa asiaa, niin ollaankin asian ytimessä. Siis siinä, että sitä olen tehnyt jo pitkään, siis tutkinut asiaa, ilmiötä kirjoittamalla oppiakseni siitä. (Työpäiväkirja 4.12.2018)

Kirjoittajan identiteettiin liittyviä muistiinpanoja on 7 (17,5 %). Ne liittyvät oman kirjoittajalaadun ja ajattelumallien miettimiseen ja fiktion ja faktan välisen suhteen pohdintaan. Tämän pohdinnan kautta olen yrittänyt päästä kiinni siihen, mikä on kirjoittajaidentiteetilleni tärkeää. Identiteettipohdintaa kuvaa seuraava työpäiväkirjan lainaus:

Luovan kirjoittamisen kurssilla tulee usein tunne, ettei osaa kirjoittaa. Että sääntöjä, huomioitavia kohtia, välttämättömiä tekoja ja tapoja on liian paljon. -- Ja kun vaatimuksia on niin paljon, ei kannata edes aloittaa. (Työpäiväkirja 10.12.2018)

Aiheiden pohdintaa, eli mistä kirjoittaa, olen tehnyt vain siirtymätilan lopussa kahtena päivänä (2 merkintää, 5 %). Olen pohtinut erikseen sekä aihevalinnan merkitystä kirjoittamiselle että listannut itseä kiinnostavia aiheita. Muistiinpanojen tarkoituksena on ollut päästä selville siitä, kuinka paljon tunnistan aiheita, jotka ovat niin tärkeitä, että haluaisin kirjoittaa niistä. Siitä kertoo seuraava lainaus työpäiväkirjasta:

Luin Amy Liptrotin Reunalla ja huomaan, että siinä oli jotain tavasta kirjoittaa, joka tuntuu luontevalle. Oman elämän kokemuksia ja tietoa sekaisin. Kokemuksia ja tietoa, niistä muodostuu juoni ja tarina. Jotain samankaltaista on Monica Fagerholmin Meressä ja Stroksnesin Merikirjassa. (Työpäiväkirja 5.2.2019)

Työpäiväkirjan analysointi kertoo, että olen siirtymätilan aikana hakenut virikkeitä kirjoittajan päivärutiineihin, tapaan kirjoittaa ja miettinyt kiinnostavia aiheita. Samalla olen pohtinut mikä faktan ja fiktion kirjoittamisessa on minulle motivoivaa ja tärkeää. Matka ei kuitenkaan ole ollut suoralinjainen, vaan jo muistiinpanoja tehdessä olen merkinnyt muistiin hetkiä, jolloin olen kokenut seuraavan vaiheen alkaneen ja oivalluksia, joissa olen kokenut jonkin havainnon jäsentyneen neuvoksi itselle.

4.2 Siirtymätilan vaiheet ja uudet tavat

Vaiheet, jotka olen muistiinmerkitsemisen tilanteessa havainnut alkaneeksi ja päättyneeksi, kuvaavat pyrkimystä ymmärtää tapahtumien merkitys. Merkitys on myös kokemuksen ydin, kuten muun muassa Lehtomaa (2006, 166) kuvaa.

Siirtymätilan vaiheet ovat tutkimuksen toinen tulos. Ensimmäisen vaiheen olen nimennyt Matkan aluksi (27.10. – 29.11.2018), toinen on Tekemisen käytännöt (30.11. – 7.12.), kolmas Genren konkretisoituminen (8.12. – 15.1.) ja neljäs Kiinni proosaan (16.1. – 18.2.2019). Vaiheet voi varmasti jakaa toisinkin, mutta siirtymätilan aikana hahmottamani muutokset kuvaavat hyvin kokemustani siirtymätilan etenemisestä.

Seuraavat lainaukset työpäiväkirjasta kuvaavat kunkin siirtymätilan vaiheen alkua:

I Matkan aluksi: *Ensimmäinen havainto proosan kirjoittamiseen liittyen: kirjamesuilta ostettujen kaunokirjallisten teosten määrä on lähes 2x verrattuna tietokirjojen määrään. Yleensä proosan saldo on ehkä 20%. Tunnistan tehneeni tietoisin ratkaisun.* (Työpäiväkirja 27.10.2018)

II Tekemiset käytännöt: *Tärkeä havainto ja konkretiaa: Kuvien yhdistäminen tarinoiksi. Lähde tilanteista ja henkilöistä. Lyhytproosaa.* (Työpäiväkirja 30.11.2018)

III Genren konkretisoituminen: *Ei tarvitse kirjoittaa romaania, ellei sellainen ala kohtuu luontevasti tulla esille, fiktio on paljon muutakin. -- Voi tehdä hajanaisia, irrallisia muistiinpanoja eri välineisiin ja rakentaa niistä tekstiä, tutkia kirjoittamalla.* (Työpäiväkirja 8.12.2018)

IV Kiinni proosaan: *Tarvitsen teeman, työotsikon ja lukujen otsikoita voidakseni kirjoittaa. -- Jollei ole kiinnostuksen kohdetta, ei tee havaintoja, koska vain sellaista havaitsee, joka kiinnostaa (vrt. raskaana, näkee joka puolella vaunuja ja lapsia; kun ostanut uuden auton, näkee koko ajan niitä liikenteessä).* (Työpäiväkirja 16.1.2019)

Matkan alkuvaiheen muistiinpanoja on lähes puolet, 18 merkintää. Toinen vaihe, *Tekemisen käytännöt*, alkaa, kun koen päässeeni ideoinnista ja selvitystyöstä tekemisen pariin. Vaihe on lyhyt mutta tärkeä, sillä siinä alan päästä kirjoittamiseen kiinni, en vain hae virikkeitä kirjailijoiden ja taiteilijoiden työtavoista. Muistiinpanoja on lähes joka päivältä (6 merkintää). Kolmannen vaiheen olen nimennyt *Genren konkretisoitumiseksi* (7 merkintää), sillä koen sen aikana kirkastaneeni, mikä on minua kiinnostava luovan kirjoittamisen laji.

Neljäs vaihe, *Kiinni proosaan* (9 merkintää) kertoo siitä, että olen siirtymässä fiktion kirjoittamisen pariin.

Kuvio 2: Siirtymätilan vaiheet ja huomion kohteet

	Kirjoittajan työtavat	Miten kirjoittaa	Mistä kirjoittaa	Kirjoittaja-identiteetti	Yht.
I Matkan aluksi	8	7	-	3	18
II Tekemiset käytännöt	3	3	-	-	6
III Genren konkretisoituminen	3	1	-	3	7
IV Kiinni proosaan	2	4	2	1	9

Taulukosta voi havaita, että kirjoittajan työtavat ja tyyli sekä kirjoittajaidentiteetti ovat olleet huomioni kohteena koko siirtymätilan ajan. Sen sijaan vasta siirtymätilan lopussa olen alkanut pohtia aiheita ja teemoja.

Aiheiden pohdinta alkoi konkretisoitua, kun dramaturgi Mikko Viljanen (2019) totesi proosakurssilla, että kirjoittajilla on usein kaksi ongelmaa: 1) Tietää mistä haluaa kirjoittaa mutta ei tiedä miten 2) Ei tiedä mistä haluaisi kirjoittaa. Työpäiväkirjani mukaan olen askaroinut erityisesti miten-kysymyksen parissa, ja vasta ulkopuolisen sysäyksen ansiosta syvennyin aiheasiaan. Ehkä harhailuni genrejen välillä liittyikin siihen, että työpäiväkirjani mukaan kuulun sekä miten että mistä -ongelmaisiiin. Tietokirjojen kirjoittaminen sen sijaan sujuu, koska tiedän sekä mistä että miten.

Siirtymätilassa tunnistamieni vaiheiden lisäksi tärkeitä olivat prosessin aikana syntyneet tavat. *Siirtymätilassa syntyneet tavat ovatkin tutkimuksen kolmas tulos*. Näitä tapoja olen työpäiväkirjan mukaan tunnistanut kolme: työpäiväkirja, aamupäivätyöskentely ja Jotain valmiiksi -ajattelu.

Aiemmin olin pitänyt *työpäiväkirjaa* satunnaisesti, nyt tein siitä heti siirtymätilan alussa säännöllisen tavan. Se auttaa seurannassa, todentaa missä mennään ja kerää talteen keskeiset huomiot. Työpäiväkirjan kirjoittaminen säännöllisesti oli tietoinen valinta myös tutkimusprosessin kannalta. *Aamupäivätyöskentely* syntyi sattumalta kirjailijoiden työtapoihin tutustuessa. Huomasin, että sain päivän aikana paljon enemmän aikaan, kun käytin kirjoittamiseen tietoisesti aikaa heti aamulla. Tapaan aloittaa heti aamulla yhdistyi

keino, jota olen käyttänyt erityisesti opiskelun yhteydessä: yritän saada aina jonkun tekstin selvästi eteenpäin. Nimesin sen *Jotain valmiiksi* -ajatteluksi. Kun tuntee saaneensa jotain aikaan, lisää se motivaatiota jatkaa.

4.3 Työpäiväkirja tarinana ja oivallukset

Vaikka työpäiväkirja on havaintojen ja ideoiden muistiinmerkitsemisen paikka, se on samalla myös narratiivi, kokemus tapahtuneesta ja pieni katkelma elämän tarinaa. Työpäiväkirjaa voikin kuvata *kirjoitetuksi tarinaksi* (writing stories), teksteiksi, jotka ovat syntyneet osana kirjoittajan elämää. Ne voivat olla yhteiskunnallisia, hallinnollisia tai opintoihin liittyviä tekstejä tai perheeseen, sukuun ja henkilöhistoriaan liittyviä. Konteksti kertoo kirjoittajaminästä mutta muistuttaa myös siitä, että kirjoittaminen on juurtunut ympäristöönsä ja kulttuuriin. (Richardson 2000, 11.) Vaikka työpäiväkirjan muistiinpanot kuvaavat yksittäisiä hetkiä, niiden kokonaisuus muodostaa tarinan siirtymätilan ajalta.

Kuten Vilma Hänninen (2000) toteaa, jokaisella ihmisellä on oma sisäinen tarinansa, jonka avulla hän tulkitsee kokemaansa. Ulkoistaessaan sisäistä tarinaansa kertomalla voi ottaa etäisyyttä tapahtuneeseen ja muokata sitä yhdessä toisten kanssa (Hänninen 2000, 55). Kertomuksessa on siten aina kyse tapahtuneen reflektoinnista (Kohler Riessman 2008, 184) ja tarinat rakentuvat ja niitä koetellaan kerrottaessa (Gabriel 2004, 62). Tarina on ikkuna kertojan mielen maailmaan (Hänninen 2000, 49). Tarina paljastaa tapahtumien merkityksen ja vaikutuksen.

Millaisen tarinan työpäiväkirjani kertoo? Siirtymätilan aikana syntyneet *oivallukset* kuvaavat ehkä selkeimmin tarinan juonta ja käänteitä. Määrittelen oivallukset tietoisiksi hetkiksi, jolloin jokin jäsenyi mieleen ikään kuin ohjeeksi itselle. Kuvaan oivallukset tässä proosarunon muodossa hyödyntäen autoetnografian antamia mahdollisuuksia kirjoittaa tutkimusta 'toisin'. Proosarunon neljä säkeistöä perustuvat siirtymätilan vaiheisiin ja jokainen säe yhteen oivallukseen.

*Vaikka laji on eri, voivat keinot olla samat.
Kaikki tekstit vaativat muokkaamista ja tekniikkaa, ensimmäinen,
vaikka luovakin, versio on vain lähtökohta.*

*Asenteet ja odotukset ohjaavat kirjoittajankin työtä; kirjoitanko vain silloin, kun tiedän tekstille olevan käyttöä?
Alan tunnistaa jotain kirjoittajalaadulleni olennaista.*

Ja samalla huomaan, että juuri tätä samaa ajattelun ja tutkimisen ideaa olen käyttänyt tietokirjoittamisessakin.

*Alan löytää kiinnostukseni ydintä.
Samalla huomaan, että vertailemalla itseään toisiin voi kadottaa itsensä.
Mutta vain rikkomalla tutut kaavat voi murtaa lukot ja löytää uutta.*

*Taustatyötä tarvitaan, vaikka faktan ja fiktion ero on tosiasioissa.
Tarinan dramaturgia syntyy sovittamalla yhteen sisältö ja rakenne.
Kertojan ääni luo tyylin, mutta ei peitä omaa tapaa ja tematiikkaa.
Sillä sen mistä kirjoittaa, pitää vetää kirjoittajaa puoleensa.*

Siirtymätilan aikana syntyneet *oivallukset ovat tutkimuksen neljäs tulos*. Ne kertovat työpäiväkirjani kautta tarinaa heräämisestä siihen, että proosa- ja tietokirjoittamisen keinot ja lähtökohdat muistuttavat paljon toisiaan. Myös proosateksti syntyy uudelleen kirjoittamisen ja työstämisen myötä, ei vain luovan mielikuvituksen lähes valmiina tuloksena. Oman motivaation ja odotusten tunnistaminen on lähtökohta mille tahansa luovalle työlle. Ei ole tarpeen verrata itseään muihin, sillä jokaisella on oma tematiikkansa. Silloin löytää myös oman ilmaisun, dramaturgian ja äänen. Vain siitä kirjoittaa, mikä kiinnostaa.

4.4 Tulosten äärellä

Työpäiväkirjan sisällönanalyysin *tulokset voi tiivistää* seuraavasti:

1. Siirtymätilassa huomio on kirjoittamisessa toimintana; miten ja mistä kirjoittaa ja miten se vaikuttaa kirjoittajaidentiteettiin.
2. Siirtymätila ei ole yksi yhtenäinen prosessi, vaan koostuu eri vaiheista, joissa on oma huomion tai tekemisen painopisteensä.
3. Siirtymätilan aikana voi syntyä uusia tapoja ja oivalluksiksi kirkastuneita neuvoja itselle.

Vaikka työpäiväkirja on syvästi henkilökohtainen ja tutkimusmenetelmänä on autoetnografia, ei kirjoittajayhteisöä voi unohtaa. Kirjoittaja on aina osa yhteisöään, vaikka työtavat ja tematiikka ovat yksilöllisiä. Myös autoetnografia on henkilökohtaisesta luonteestaan huolimatta osa kirjoittajayhteisön kokemusta ja sen yhteistä jakamista, sillä omaan tapaan toimia vaikuttavat myös muilta saadut mallit ja ideat. Kun omia kokemuksia ja tapoja vertaa muihin, oma tapa sekä kirkastuu että kyseenalaistuu ja samalla muokkautuu omanlaiseksi (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018). Pääosa työpäiväkirjani merkinnöistä perustuu siihen, mitä olen oppinut kirjoittajayhteisöltä. Tässä siitä yksi esimerkki:

Luen Luova tauko -kirjaa ja innostun eri alan taiteilijoiden työtavoista. Tuomas Kantelinen korostaa opettajan merkitystä ja läsnäoloa: ”luova ihminen tarvitsee jonkun kokeneemman, joka innostaa, karsii ja jäsentää kokemattomamman ilmaisu”. Miten muuten sen saisi kuin kurseilla? Mistä löytyy osaavat ja läsnäolevat esilukijat? Samaa pohditaan myös monessa kirjoittajablogissa. (Työpäiväkirja 14.11.2018)

Ennen kuin merkinnät ovat siirtyneet työpäiväkirjaan, ovat ne ylittäneet mielen huomion kynnyksen. Mieli on ryväs toimintoja, kuten ajattelua, havaintoja, päätöksentekoa, kokemuksia ja tunteita. Mieli ei sijaitse aivoissa, vaan rakentuu suhteessa muuhun maailmaan kulloisenkin ympäristön mukaisesti. (Hari, Järvinen, Lehtonen, Lonka, Peräkylä, Pyysiäinen, Salenius, Sams & Ylikoski 2015, 8–9.) Ei työpäiväkirjani merkintöjä olisi olemassa ilman ympäristön vaikutusta, sillä ne ovat syntyneet niistä virikkeistä, joita sosiaalinen ympäristö on tarjonnut ja joita olen aktiivisesti hakenut.

Mielen kautta syntyvät paitsi erilaiset tottumukset ja riippuvuudet myös totutut sosiaalisen kanssakäymisen tavat (Hari et al. 2015, 10). Toimimme usein automaatiolla, vaikka toisin haluaisi ajatella. Ehkä tämä heijastuu myös työpäiväkirjassani; olen kiinnittänyt huomioni samankaltaisiin seikkoihin kuin aiemminkin hakiessani inspiraatiota ja tietoa, ja hyödyntänyt samalla sitä, mitä keskeinen viiter ryhmä eli kirjailijat ja taiteilijat ovat työstään kuvanneet.

Proosan kirjoittamisen kannalta tärkeiksi työpäiväkirjassani nousevat pohdinta proosan kirjoittamisen piirteistä ja kysymys siitä, miten ja mistä kirjoittaa. Taustalla on kokemukseni tietokirjoittamisen erilaisuudesta proosan kirjoittamiseen verrattuna. Siirtymätilan aikana olen kuitenkin havainnot paljon yhtäläisyyksiä faktan ja fiktion rakenteeseen, lähtökohtiin

ja tyyliin liittyen. Keskeinen herättäjä tälle pohdinnalle olivat luovan kirjoittamisen proosakurssin keskustelut siitä, miten teksti syntyy.

Proosakurssilla alan yhtäkkiä ymmärtää tarinan rakennetta ja elementtejä. Päätän tehdä itselleni listan siitä, mitä tarinassa ”pitää” olla. (Työpäiväkirja 17.1.2019)

Jäsensin kurssilla käytyä keskustelua niin, että proosan elementit ja syntyprosessi ovatkin hyvin samanlaiset tietokirjan kirjoittamisen kanssa, vaikka olin pitänyt niitä kokemukseni perusteella erilaisina. Huomasin mystifioineeni luovan kirjoittamisen prosessia ja kiinnittäneeni huomiota vain keskusteluun sen sisäsyntyisyydestä ja mielikuvituksen käytöstä, ja jättäneeni proosan kirjoittamiseen sisältyvän systemaattisen työn osuuden vähemmälle. Sekä luova kirjoittaminen että tietokirjoittaminen rikastuvat vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa, ja kirjoittajan havainnot maailmasta ovat sen ytimessä. Prosessit ovat tältä osin samankaltaisia.

En malta kuitenkaan olla pohtimatta, onko kirjoittajan tapa havainnoida ympäristöä erilainen kuin tutkijan systemaattinen ja analyttinen työtapana. Syntyvätkö proosan lähteenä olevat havainnot satunnaisten, silmiin sattuvien tilanteiden ja puheen pätkien kautta, vai tietoisien ja aktiivisen tarkkailun kautta?

Tietokirjoittamisessa havainnot ovat olleet minulle taustaa, joka vaikuttaa uuden kirjan näkökulmaan ja sisältöön. Proosakirjailijoiden työtavoista lukiessa (mm. Turunen 2012, Tukiainen & Keltanen 2018) voi vetää johtopäätöksen, että ammattikirjoittaja havainnoi ja kirjaa ylös päivittäiset huomionsa. Havainnointi on heille tietoista näkemistä, ei vain satunnaista huomaamista, joka on ollut lähempänä aiempaa proosan kirjoittamisen työtapani. Havainnoinnista on tullut kirjailijoille osa ammattia. Se helpottaa ja rikastaa päivittäistä työtä, mutta vaatii myös työtä, kuten Iiro Küttner ja Juha Lehtola (2019) kirjoittavat elokuva- ja televisiokäsikirjoittaja ja dramaturgi Tove Idströmin muistokirjoituksessa: ”Jos kirjoittajan havainto oli laiska tai huonosti ilmaistu, Idström patisti oitis kirjoittamaan uudelleen, havainnoimaan tarkemmin.”

Havaintojen tekemiseen voi oppia, se ei ole vain synnynnäinen piirre tai tietoinen tapa työskennellä. Vahvistan sitä työpäiväkirjassanikin:

Yle 5.12.18 näytelmäkirjailija Sirkku Peltonen: ”Välillä joudun muistuttamaan, että kirjoita ylös, älä jätä roikkumaan. Ei pidä paikkaansa, että jos saa hyvän idean, keksii aiheen tai tekee huomion, sen muistaa. Mitään ei muista, ellei tallenna muistiin.” (Työpäiväkirja 5.12.2018)

Millaisia havaintoja mieleni sitten tuotti siirtymätilan aikana? Konkreettisia käytäntöjä kirjoittamisen tilan tuottamiseen ja ylläpitämiseen. Niitä syntyi tutustumalla kirjailijoiden työtapoihin. Muutamia rutiineja, jotka tuntuvat istuvan omaan työskentelytapaan. Ne syntyivät siirtymätilan aikana ikään kuin sattumanvaraisina sivutuotteina työpäiväkirjan kirjoittamisen ohella. Siirtymätilan tietoinen tarkkailu tuotti myös paremman ymmärryksen siitä, millainen on kirjoittajaidentiteetti ja mikä kirjoittamisessa kiinnostaa.

Sain myös kiinni siitä, miksi proosan kirjoittaminen tuntuu aika ajoin vaikealle – jos mistä tai miten kirjoittaa ovat vielä hahmottomatta, ei tekstiä synny. Kirjasin ylös myös lukuisia keinoja, jotka auttavat pääsemään ajatusblokkien yli tai kiertämään mielen nostamat esteet. Tutkimusprosessi konkretisoi myös siirtymätilan merkityksen uuteen siirryttäessä, eri projektien välillä tai vaikkapa vain päivän työn rytmittämisessä. Toimintatavoista ei kannata kuitenkaan tehdä rajoitetta itselle:

Luen Satu Pihlajan Aikaansaamisen taika -kirjaa ja kirjaan itselleni ohjeen: hyvät rutiinit vs. hankaloittavat säännöt. (Työpäiväkirja 19.1.2019)

Havainnot omasta toiminnasta ovat kirjoittajana kehittymiselle yhtä tärkeitä kuin havainnot tekstin lähteenä. Havaintojen tekeminen on kirjailijatyön perusta, toteavat Haapaniemi ja Kuusela (1989) kirjailijoiden toimintatapoja ja urakehitystä kartoittaneessa tutkimuksessaan. Kirjoitustyö suuntaa sitä, mitä kirjailija havaitsee ja havainnot puolestaan muokkaavat kirjoitustyötä (Haapaniemi & Kuusela 1989, 15–16). Kirjoittaminen vaikuttaa myös identiteettiin, sillä kirjoittajan rooli ei ole vain ammatillinen vaan ulottuu persoonallisuuteen ja sävyttää ihmisenä olemista (emt. 128). Kirjoitettavaa minää ei voi erottaa muusta elämästä.

Työpäiväkirjassa olen keskittynyt kirjoittamiseen toimintana, havainnoinut siirtymistä uuteen vaiheeseen ja listannut syntyneitä oivalluksia. Havaintojen tekeminen vaatii tarkkaavaisuutta ja huomion siirtämistä johonkin asiaan tai toimintaan tarkoituksella tai tahattomasti. Tarkkaavaisuus toimii kuitenkin myös osittain tiedostamattomasti siirtäen jatkokäsittelyyn ne ympäristön viestit, jotka kaipaavat huomiota. (Hari et al. 2015, 105.) Tiedostamattomat havainnot saivat muodon tietoisin prosessin kautta. Ilman tietoista

paneutumista siirtymätilaan, työpäiväkirjan kirjoittamista ja merkintöjen analysointia käsitys proosan ja tietokirjoittamisen sittenkin samankaltaisista lähtökohdista olisi hautautunut totutun ajattelun alle.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Mitä työpäiväkirja paljasti siirtymätilan aikaisesta mielen näyttämöstäni (vrt. Latomaa 2006, Goffman 1971)? Paitsi kirjoittamisen miten ja mistä -kysymysten lisäksi mieleni on askaroinut myös niiden seikkojen parissa, jotka liittyvät motivaatioon, lajin vaihtoon ja kirjoittajaidentiteettiin.

Motivaatio on tekijä, jota ilman mitään ei tapahdu. Maarit Leskelä-Kärki (2006) kuvaa tutkimuksessaan Aune Krohnin yhdeksi kirjoittamisen lähtökohdaksi sisäisen pakon, ”äärettömän kirjoittamishalun”, joka saa kirjoittamaan itsenäistä, kaunokirjallista tekstiä. Sen vastakohtaksi asettuu kirjoittamisen halun asettuminen ikään kuin itsen ulkopuolelle, toisista ihmisistä ja heidän pyynnöistään riippuvaiseksi. (Leskelä-Kärki 2006, 362.) Tunnistan itsessäni molemmat, sekä sisäisen maailman pakon että kirjoittamisen halun riippuvuuden sopimuksista ulkomaailman kanssa, ja niistä on merkintöjä myös työpäiväkirjassani. Leskelä-Kärki (2006, 382) nostaa yhdeksi kirjoittamisen lähtökohdaksi myös tunnustuksen ja tunnistamisen kaipuun, joka saattaa olla keskeinen kirjailijaidentiteetille. Niistä ei löydy mainintoja työpäiväkirjassani, sillä sen maailma on tekojen, ei seurausten maailma.

Monica Fagerholm (Turunen 2012, 91) kertoo oivaltaneensa, että kirjoittamisen ydin on kysymyksessä ”mikä on kysymyksesi?” Kyse ei ole hänen mukaansa kirjallisten ambitioiden muotoilusta, vaan siitä, että kirjoittaa kysymyksen avulla siitä, mikä polttee, ja kirjoittaa omalla tavallaan (emt. 92). Omaan tapaan viittaa myös Outi Nyytäjä: ”Älä katsele kenenkään toisen silmin vaan näe itse. Ja kirjoita sitten kuin pieni eläin.” (Turunen 2012, 94.) Olen työpäiväkirjani mukaan tavoittanut jotain siitä, mitä Fagerholmin mukaan polttee. Ehkä kokemani genrejen erilaisuus onkin ollut seurausta siitä, että olen katsellut Nyytäjää lainatakseni toisten silmin ja kirjoittanut satunnaisesti, en kuin pieni eläin. Halu paneutua johonkin itselle tärkeään on keskeinen motivaation lähde. Ilman sitä ei synny Leskelä-Kärjen (2006) kuvaamaa sisäistä pakkoa kirjoittaa.

Lajista toiseen siirtyminen on tuttua monelle kirjoittajalle. Claes Andersson (Turunen 2012, 26) kertoo kokeilleensa kaikkia mahdollisia lajeja saadakseen konkreettisen käsityksen siitä, mikä kirjallisuudenlaji hänelle sopii parhaiten. Hän jatkaa, että vaikka pitkään kirjoittaneena hallitsee tekniset ja muodolliset seikat, ei aiempaan menestykseen ei voi koskaan luottaa, vaan joka kerran pitää aloittaa puhtaalta pöydältä (Turunen 2012, 26). Myös Monica Fagerholm luottaa siihen, että kokeilemalla löytyvät toimivat tavat – joissa sen jälkeen kannattaa pitäytyä (Turunen 2012, 98). Huomaan, että omat aiemmat kokeiluni proosan parissa ovat jääneet liian satunnaisiksi tuottaakseen uutta kirjoittajaidentiteettiä tai toimivia tapoja.

Tutkimukseni aiheena oli selvittää, mitä tapahtuu, kun pyrin siirtymään tietokirjoittamisesta proosan pariin. Tutkimuksen tuloksista voi tehdä johtopäätöksen, että *tavoitteen asettaminen ja tietoinen siirtymätila tukevat muutosta*. Tietoinen tekeminen toisin ja uuden kokeilu voivat auttaa löytämään uudelle reitille. Tapojen muuttaminen ei kuitenkaan ole helppoa. Liminaalisessa siirtymätilassa uudet odotukset ja vaatimukset tuntuvat vielä epäselviltä ja monitulkintaisilta, sillä uudet henkilökohtaiset ja ammatilliset roolit ole vielä alkaneet kehittyä (Plump & Geist-Martin 2016, 59). Lisäksi olosuhteet ja aiemmin omaksuttu voivat pitää tiukasti tutulla tiellä, eikä uutta synny.

Muutoksessa voi olla hyötyä rituaaleista. Rituaalit voivat olla tarpeen sekä pidemmän siirtymäjakson aikana että päivittäisen kirjoittamisen ylläpitämisessä. Rituaalit irrottavat tutuista rooleista, statuksista, sidoksista ja hierarkioista ja auttavat siirtymään uuteen asemaan (Rantala 2012, 12.). Tutkimani siirtymätilan aikana tunnistamani uudet tavat (aamupäivätyöskentely, työpäiväkirja ja Jotain valmiiksi -periaate) omaavat rituaalinomaisia piirteitä. Ne voivat synnyttää uuden tilan ja tavan toimia.

Työpäiväkirjani kuvaama mielen näyttämö kertoo pyrkimyksestä ymmärtää proosan luonnetta ja alkavasta samastumisesta proosakirjoittajan identiteettiin ja rooliin. Rakennan työpäiväkirjassani uutta käsikirjoitusta proosan maailmasta, tutustun erilaisiin rooleihin ja kirkastan prosaistin dramaturgisia keinoja. Työpäiväkirjani tarinan loppu on avoin, ei suljettu. Suljettu loppu tarkoittaisi, että se mihin tarina johti, on nähtävissä. Loppu jää kuitenkin avoimeksi, sillä kirjoittamisen prosessi on loputon. Niin kauan kuin kirjoittaa, syntyy aina uutta.

LÄHTEET

- Andersson, L. 2006. Analytic Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*. Volume 35 Number 4, August 2006, 373–395.
- Ekström, N. 2011. *Kirjoittamisen opettajan kertomus. Kirjoittamisen opettamisesta kognitiiviselta pohjalta*. Jyväskylä Studies in Humanities 160. Jyväskylän yliopisto.
- Ellis, C., Adams & T. E., Bochner, A. P. 2011. Autoethnography: An Overview. *Forum Qualitative Social Research*. Volume 12, No. 1, Art. 10 – January 2011. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589/3095>
- Ellis, C & Bochner, A. P. 2000. *Autoethnography, personal narrative, reflexivity*. Teoksessa Norma KD, Yvonna SL. (toim.) *Handbook of qualitative research*. Sage, Thousand Oaks, CA 2000, 733–768.
- Goffman, E. 1971. *Arkielämän roolit*. Porvoo: WSOY.
- Haapaniemi, E. & Kuusela, M. 1989. *Kirjailijan työhuoneessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Haavikko, R. 2000. *Miten kirjani ovat syntyneet 4*. Helsinki: WSOY.
- Hari, R., Järvinen, J., Lehtonen, J., Lonka, K., Peräkylä, A., Pyysiäinen, I., Salenius, S., Sams, M. & Ylikoski, P. 2015. *Ihmisen mieli*. Helsinki: Gaudeamus.
- Houessou, J. 2010. *Teoksen synty. Kuvataiteellista prosessia sanallistamassa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 108. Aalto-yliopisto.
- Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) 2018. *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry.
- Hänninen, V. 2000. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis 696. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Karjula, E. 2016. *Ethnographies of Creative Writing*. Teoksessa Harper, G. (toim.) 2016. *Exploring Creative Writing: Voices from the Great Writing International Creative Writing Conference*. Cambridge Scholars Publishing.
- Kohler Riessman, C. 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. CA, USA: Sage Publication.
- Kontinen, T., Houni, P., Karsten, H. & Toivanen, H. 2013. Liminaalitalan käsite työn muutosten jäsentäjänä. *Aikuiskasvatus* 4/2013, 252–264.
- Kosonen, P. 2005. *Omaelämäkerrallisesta tyylistä*. Teoksessa Latvala, J., Peltonen, E. & Saresma, T. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kosonen, P. 2014. *Luova omaelämäkerrallinen kirjoittaminen*. Teoksessa Karjula, E. (toim.) *Kirjoittamisen taide ja taito*. Jyväskylä: Atena.
- Kouri, J. 2017. Toimijat esiin. Tekstualisaation malli etnografisessa tutkimuksessa. *Uskonnontutkijat Religionforskaren* 2 (2017). s. 1–22.
- Küttner, I. & Lehtola, J. 2019. Tove Idström 1954 – 2019. *Helsingin Sanomat* 18.2.2019.
- Latomaa, T. 2006. *Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktivisena tieteenä*. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa T. 2006. *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia
- Lehtomaa, M. 2006. *Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen*. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa T. 2006. *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia.
- Leskelä-Kärki, M. 2006. *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1085. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Martela, F. & Jarenko, K. (toim.) 2017. *Itseohjautuvuus – miten organisoitua tulevaisuudessa?* Helsinki: Alma Talent.
- Martela, F. & Jarenko K. 2014. *Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat.* Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014.
- Peltonen, E. 2005. *Draamaa ja melodraamaa tiedeteksteissä? Suomalaisluentaa ja -sovellusta amerikkalaisesta autoetnografiasta.* Teoksessa Latvala, J., Peltonen, E. & Saresma, T. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen.* Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Perttula, J. 2006. *Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria.* Teoksessa Perttula, J. & Latomaa T. 2006. *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen.* Helsinki: Dialogia.
- Plump, B. & Geist-Martin, P. 2013. Collaborative Intersectionality: Negotiating Identity, Liminal Spaces, and Ethnographic Research. *Liminalities: A Journal of Performance Studies Vol. 9, No. 2. P. 59–72.*
- Rantala, J. J., 2012. Piiri tekee yhteisön. Vastakulttuurinen spirituaalisuus ja organisoituminen pohjoismaisissa keräjätapaisissa. *Sosiologia 2/2012, 119–136.*
- Richardson, L. 2000. New Writing Practices in Qualitative Research. *Sociology of Sport Journal, 2000, 17, 5–20.*
- Rissanen, P. 2015. *Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta.* Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 88/2015
- Sawyer, R.K. 2012. *Explaining creativity: the science of human innovation.* New York: Oxford University Press.
- Sparkes, A. C. 2000. Autography and Narratives of Self: Reflections on Criteria in Action. *Sociology of Sports Journal, 2000, 17, 21–43.*
- Tukiainen, M. & Keltanen, K. 2018. *Luova tauko. Löydä oma tapasi elää.* Helsinki: Cozy Publishing.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi.
- Turner, V. 1969. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure.* New York: Aldine de Gruyter.
- Turunen, M. (toim.) 2012. *Miten kirjani ovat syntyneet 5.* Helsinki: WSOY.
- Uotinen, J. 2010. Aistimuksellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen. *Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. ELORE, vol. 17 – 1/2010. S. 86–95.*
- Viljanen, M. 2019. Puheenvuoro proosan kirjoittaminen -kurssilla Espoossa 15.1.2019 (julkaisematon lähde).